

EL CAS
DEL
QUADRE
DESAPAREGUT

JORDI SIERRA
I FABRA

laGalerajove

Primera edició:
juliol del 1996

Primera edició en aquesta col·lecció:
octubre del 2012

Disseny gràfic de la coberta: Mariano Rolando
Disseny gràfic de l'interior: clase

Fotografia de la coberta
© Oksana Merzlyakova / Shutterstock.com

Traducció: Josep Estruch
Correcció: M. Mercè Estévez
Maquetació: Montserrat Estévez
Coordinació editorial: Anna Pérez i Mir
Direcció editorial: Iolanda Batallé Prats

© Jordi Sierra i Fabra, 1996
www.sierraifabra.com
© La Galera, SAU Editorial, 1996
per l'edició en llengua catalana

La Galera, SAU Editorial
Josep Pla 95-99 – 08019 Barcelona
www.lagalera.cat
lagalera@grec.cat

Imprès a Limpergraf SL
Mogoda, 29-31 Polig. Ind. Can Salvatella
08210 Barberà del Vallès

Dipòsit legal: B-27237-2012
Imprès a la UE
ISBN: 978-84-246-4658-5

Qualsevol mena de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra resta rigorosament prohibida i estarà sotmesa a les sancions establertes per la llei. L'editor faculta el CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics, www.cedro.org) perquè n'autoritzi la fotocòpia o l'escaneig d'algun fragment a les persones que hi estiguin interessades.

Índex

	7
Dia de fi de curs	
	12
Can Viladecans	
	18
El Picasso	
	24
La desaparició inexplicable	
	29
Tots sospitosos	
	35
La mala sort dels Viladecans	
	40
Qui va robar el quadre?	
	45
Un gos boig i un veí curiós	
	51
Una conversa interessant	
	56
Sentiments en la nit	
	62
La carta suïssa	
	67
El jardiner absent	
	73
La unió fa la força	
	79
Plans d'acció	
	84
El sergent Benet fa una detenció	

	90
L'amagatall del jardiner	
	95
Un, però, quin?	
	101
La clau és al casal	
	105
Una herència volatilitzada	
	113
Nit al casal	
	118
Tancats	
	123
Un soterrani ple de coses curioses	
	129
Començament del matí amb mal peu	
	134
Una escapada plena de sorpreses	
	140
Informes decisius	
	146
El rastre final	
	152
Trucada telefònica	
	159
En Poli es fica de peus a la galleda	
	166
...I un altre cop el gos	
	172
Alguns punts perduts sobre is confuses	

Dia de fi de curs

El senyor Marcel·lí va aixecar els ulls de la temuda llibreta d'anotacions.

—Seu —va ordenar.

En Poli el va obeir. Va ocupar la cadira del davant de la imponent taula del despatx. No era gaire alta i, per això, quedava en un pla lleugerament més baix que el del professor. Aquest detall va fer que se sentís cohibit. No era perquè el senyor Marcel·lí fos un ogre. Més aviat era cosa del dia, del moment.

A en Poli, el cor li funcionava com una locomotora.

— Molt bé! —va dir el senyor Marcel·lí allargant una mica la e—; això no ha anat gaire malament, saps? Tenint en compte que vas arribar a mig curs, que vas haver de posar-te al dia amb el canvi, i sense oblidar que aquells eren moments tristos..., gairebé diria que és un èxit.

El to del professor el va tranquil·litzar, com a mínim una mica. El «gairebé», però, equivalia a mantenir el dubte, l'interrogant. L'home va tornar a estudiar les anotacions de la llibreta odiosa. En Poli va estar a punt de cridar. «Vinga, vinga! —exigia silenciosament el seu cervell—, quantes?»

El senyor Marcel·lí va semblar que el sentís.

—T'hauré de deixar les matemàtiques per al setembre —va dir—. Més aviat és una mesura de precaució, per fer-te estudiar, que no pas un suspens. Només que treballis una mica, estic segur que passaràs l'assignatura. Però..., para compte. —Els seus ulls es van empetitir.— No te'n refiïs, d'acord? Aquestes són les teves qualificacions.

Li va allargar el full de paper. En Poli el va repassar amb una mirada tan ràpida que gairebé no va poder distingir les notes. Amb prou feines va veure un suficient de català i un altre de castellà, i un notable de socials. Al capdavant..., les matemàtiques eren un os!

S'anava a aixecar. El senyor Marcel·lí el va aturar.

—Al marge de les notes, vull que sàpigues que estic orgullós de tu, noi. —Ara la veu era més profunda, matissada per una humanitat latent, igual que la intenció dels ulls.— Potser molts no ho haurien aconseguit. Digues a la teva àvia que res de renys ni de càstigs per aquest insuficient de matemàtiques. Jo mateix li trucaré per telèfon. La teva àvia és una gran dona, forta i valenta. I amb el que ha passat...

En Poli es va veure obligat a dir alguna cosa:

—Gràcies.

El senyor Marcel·lí va somriure.

—Estic segur que en traurem profit, d'aquest cap teu, en el futur. Hi estàs d'acord?

—Sí, sí, senyor.

—Molt bé. Espera't a fora, amb els altres.

El professor es va submergir un altre cop en la llibreta gruixuda de cobertes dures i blaves, de llom vermell i fulls quadriculats, plens de línies atapeïdes, escrites amb la pulcritud pacient de la perfecció. En Poli es va aixecar i va caminar cap a la porta. En obrir-la, el primer de la llarga fila que esperava a l'altre cantó es va tibar. Els seus ulls no van saber si mirar el qui acabava de sortir o el que l'esperava a dins.

—Quantes? —va xiuxiuejar el segon.

—Una: les mates —va dir en Poli.

—Bufa! Doncs si t'ha penjat a tu...

—El següent! —va rugir la veu del senyor Marcel·lí.

En Poli, amb les qualificacions a la mà, va anar cap al pati de l'escola, on els que ja havien passat pel suplici d'enfrontar-se amb el senyor Marcel·lí cremaven les alegries o les angoixes formant rotllanes. Cada nova aparició significava un petit tumult.

—Quantes? Quantes?

—Està de bon humor?

—Què t'ha dit?

En Poli no va tenir gens de vergonya d'ensenyar el resultat dels seus exàmens finals.

—Una! —va lamentar la Mercè.

—Carai! I tant com has treballar! —va sospirar l'Elies.

En Poli no va voler cedir al desànim.

—Ha dit que estava molt bé, havent arribat a mig curs.

—Si no perdessis tant el temps escrivint coses i imaginant històries...

Tots van mirar en Leònides, el savi de la classe. La més dolenta, un notable. Era insuportable, tot i que gairebé sempre els molestava perquè parlava amb una lògica tan aclaparadora com natural.

—No siguis llauna! —va protestar l'Imma.

En Leònides va aixecar el cap, molt ofès.

—A mi... —va bufar fingint indiferència.

Es va allunyar, posant-se bé les ulleres de carei, en direcció contrària al grup que empaitava la pilota, en massa, com un sol home. A en Poli, la Mercè, l'Imma i l'Elies, s'hi van afegir els dos germans Puig.

—Ei! Sabeu on ens portaran?

El tema va despertar un interès general.

—No. On?

—A can Viladecans —va anunciar, triomfal, en Xavier.

—En senyor Marcel·lí ha aconseguit que ens deixin veure el Picasso —va continuar el seu germà petit, en Joan; de fet, la diferència entre tots dos només era de deu mesos i per això anaven tots dos a la mateixa classe.

En Poli els va escoltar amb curiositat. Per primer cop es va oblidar del suspens.

—Qui són els Viladecans? —va preguntar.

Els altres li van adreçar una mirada d'estranyesa evident.

—I ara! —es va exclamar l'Imma—. Fa cinc mesos que ets aquí i no has sentit a parlar dels Viladecans?

—Aquí no és com a Barcelona —va indicar en Xavier—. En un poble tothom es coneix.

En Poli es va sentir vulnerable davant del sorprenent atac dels altres.

—Molt bé... Doncs, no sé qui són els Viladecans! Què passa?

La Mercè es va plegar de braços davant seu, somrient.

—A tu, t'hauem de posar al dia aquest estiu —va assegurar.

Les rialles dels altres van demostrar que, malgrat els nervis de les notes, el bon humor regnava en un dia de sol que ja anunciava l'estiu de ple.

Can Viladecans

— **L**a casa gran que hi ha a l'entrada del poble venint per la general?

—Aquella mateixa —va afirmar la Mercè.

—Ja sé quina és, és clar, però no em pensava que fos res d'especial.

—Doncs ho és —va insistir ella—. Els Viladecans són una de les famílies més antigues d'aquí.

—I perquè són antics ja són extraordinaris?

—No siguis beneit, home. Són extraordinaris per moltes coses. Per exemple... —La noia buscava arguments de pes. Es va sentir una mica desconcertada de no trobar-ne gaires. Al final va fer un gest d'una evidència aclaparadora.— Doncs —va manifestar—, que són rics, que

viuen a Barcelona i que el cognom Viladecans es remunta com a mínim a l'Edat Mitjana, en aquesta part de la Costa Brava. No et sembla prou?

—I això del Picasso?

—Ui! És tota una llegenda!

—Vinga, explica-me-la —va apressar en Poli—. Que potser t'ho hauré de treure tot amb un comptagotes?

La Mercè es va sentir protagonista, centre d'interès. Va girar el cap en direcció a la mar, mentre caminaven pels costeruts carrers de la part alta del poble, que per aquell cantó s'enfilava muntanya amunt. Va respirar a plens pulmons la brisa suau que pujava de la Mediterrània, com si es disposés a explicar una llarga història. Els dos extrems de la vila, visibles des d'allà, es tancaven en forma d'arc i empresonaven en una cala ampla la meravella d'un paisatge insuperable, que harmonitzava el verd blavós de l'aigua amb l'exuberància i la frondositat dels boscos que coronaven els penya-segats i els rompents. Roques vives i abruptes, que eren alhora frontera de llibertat i protecció d'intimitat.

—Els Viladecans van ser un temps els amos d'aquest lloc —va dir plena de misteri—. La casa dominava el paisatge, i a la vora del mar els pescadors representaven el que avui és el poble. La casa, que avui ja ha estat agafada per l'expansió, era abans un castell per als pescadors, un lloc gairebé sagrat i venerat. Un cop a l'any, podien traspasar-ne els murs, em penso que per Nadal, o potser per l'aniversari del senyor Viladecans de torn; no n'estic segura. És clar que et parlo de fa molt, moltíssim temps, potser

fa cent anys o més. Després de la Guerra Civil només va quedar viva la senyora Agustina Viladecans —va pronunciar el nom amb un respecte inflat—. Va morir fa un any.

—Llavors, la casa és buida? Em semblava haver entès que ens deixarien veure un quadre famós. Qui...?

—La senyora Agustina tenia tres néts —li va explicar la Mercè—. Els bessons Gaspar i Fortunat, i la seva germana Jacinta Viladecans. He sentit a dir que fa uns dies que han tornat. Els ha cridat el notari del poble per fer la lectura del testament. La senyora Agustina va manar que el testament estigués tancat un any.

—I el quadre?

—És una història apassionant. L'he sentida explicar tantes vegades a la meua mare que gairebé me la sé de memòria. Pel que sembla... —va abaixar la veu perquè els altres nois i noies que, amb el senyor Marcel·lí al capdavant, pujaven bufant de fatiga, no la poguessin sentir—, la senyora Agustina va conèixer en Picasso quan ella era molt jove, de divuit o dinou anys, i entre ells dos hi va haver una gran amistat..., o un gran amor, no se sap... El que és cert és que ell, un dia, li va regalar un quadre, una obra mestra, i la senyora Agustina el va conservar igual que un tresor. És clar que ho és, perquè ara val milions; però sempre s'ha tractat d'una cosa molt simbòlica. Durant anys i panys el va tenir a la seva habitació i no el va veure ningú, de manera que fins i tot posaven en dubte que existís. Finalment, abans de morir, la senyora Agustina va autoritzar que l'incloguessin en una exposició itinerant del Ministeri de Cultura que havia

de presentar una part de l'obra de Picasso per Espanya i altres països estrangers. Ella va morir poc després. Ara, coincidint amb la tornada d'en Gaspar, en Fortunat i la Jacinta Viladecans, per a això del testament, el Ministeri també ha retornat el Picasso. Així doncs, estem de sort: el podrem veure abans que un d'ells se l'emporti.

—Qui es quedarà la casa?

—No ho sé. De fet, els tres néts de la senyora Agustina no han viscut mai aquí, tot i que hi han passat temporades llargues. La Jacinta Viladecans va ser una actriu famosa. Es va casar, no va tenir fills i va enviudar fa dos anys. En Gaspar i en Fortunat són solters. En Gaspar té una fàbrica o una cosa semblant i en Fortunat ha estat sempre una mica un cap de trons. La meva mare diu que van néixer marcats.

—Per què?

—Per la mala sort. La mare els va abandonar quan eren petits, i el pare, el fill de la senyora Agustina, es va morir uns anys després, quan eren adolescents. La senyora Agustina els va enviar als millors col·legis de Barcelona i de l'estranger, però..., els néts no li van donar gaires satisfaccions.

En Poli es va aturar un moment, en part per descansar de la pujada i en part per fitar el rostre obert i diàfan de la Mercè. Els seus cabells, molt llargs i d'un color castany clar, van onejar amb la mica de ventet.

—Escolta —va dubtar—, i tu com és que en saps tantes coses?

Ella li va fer l'ullet.

—La meva mare va ser la cuinera de la senyora Agustina tota la vida.

—I ara?

—Durant aquest any la casa ha mantingut el servei de la mateixa manera, i, des de la tornada dels bessons i de la Jacinta Viladecans, ella també ha tornat al seu lloc. Naturalment el futur depèn d'aquest testament. La meva mare no parla de res més.

En Poli va tombar el cap.

—És una història vulgar —va opinar—. Els llibres n'estan plens.

—Però és la «nostra història» —va protestar la Mercè, enfadada—. No te n'adones? Aquesta ens pertany!

El noi va lamentar d'haver dit allò. En aquell moment en Leònides els va passar a bon pas.

—Què, Hipo? —va dir—. Encara estan més acostumats a Barcelona que a això, els teus peus?

En Poli va tancar els punys.

—No em diguis Hipo! —va advertir.

En Leònides no es va aturar. Com que es quedaven resagats, en Poli i la Mercè van reprendre el camí. Ella es va acostar al seu company.

—No t'hi enfadis —va prevenir—. De veritat, no és dolent, ni té mala intenció. No és fàcil ser intel·ligent i a més a més semblar normal. En el fons té un problema.

—Amb les seves notes?

—Sí —va insistir la Mercè—. Amb les seves notes, perquè és fill del director del banc, per tot. És el ric del poble i això el fa sentir diferent; però el que més desitja és semblar i ser normal. No és culpa dels altres, però tampoc és culpa seva. A mi em cau bé, si no fos per algunes coses.

En Poli la va observar de reüll. La podia considerar la seva millor amiga, si és que en aquells pocs mesos des que va arribar tenia dret a tant. No va saber què dir de les seves paraules i tampoc es va haver d'esforçar, perquè la Mercè va aixecar la mà per assenyalar alguna cosa que acabava d'aparèixer després de l'últim revolt, al final del carrer.

No va caldre que ho digués amb paraules.

Havien arribat a can Viladecans.

El Picasso

En Gaspar Viladecans es va aturar prop de l'escalfapanxes. Va esperar que el senyor Marcel·lí i les dues dotzenes i mitja de nois i noies s'apinyessin al seu voltant, davant de la llar de foc, on hi havia uns troncs amuntegats esperant el foc hivernal. La seva serietat es va canviar per un somriure d'orgull.

—*Crepuscle de vanitats en una eumènide còsmica* —va anunciar.

Naturalment era el títol del quadre. El Picasso.

No era gaire gros. Devia fer uns vuitanta o noranta centímetres d'alçària per uns seixanta d'amplada. El que sí que era enorme, recarregat i ampul·lós era el marc barroc que el sostenia. Un marc daurat, que representava un entramat de fulles d'herba carnera de més d'un pam d'amplada, i formava una corba oberta des de la

part inferior fins a la paret. No es podia dir que l'antiga i difunta propietària hagués tingut gaire gust a escollir el marc. Ella, o qui n'hagués tingut la idea.

El quadre era una altra cosa.

Un Picasso al cim de la seva etapa grisa, al màxim del seu cubisme.

—Per què es diu *Crepuscle de vanitats en una eu... eu-me...*, bé, daixò? —va preguntar una noia anomenada Carlota, que es va posar vermella d'entrebancar-se amb aquella maleïda parauleta.

Es va sentir un murmuri de rialles, que el senyor Marcel·lí va contenir ràpidament.

En Gaspar Viladecans va prendre un cert aire d'orador.

—L'artista —va dir— pretenia de realçar la immensitat infinita del caos celestial, com a contrapunt..., o més aviat com a exponent, diria jo, de la fantasia que en l'ésser humà es converteix en il·lusió. No sé si m'explico...

Hi va haver un remoreig d'assentiment gens demostrat per les cares dels presents, incloent-hi la del senyor Marcel·lí.

—Aquest es vol passar de llest —va xiuxiuejar l'Elies a l'orella d'en Poli.

—El quadre és molt maco —va sospirar ell, ple de convenciment—. Suposo que el nom és el que té menys importància.

—Silenci —va dir el professor.

—Cal tenir en compte —va continuar en Gaspar Viladecans— que en aquesta època en Picasso fregava, sens dubte, el màxim de la seva abstracció. Només cal que us fixeu en aquestes línies, en la vigorositat del traç, el color viu aquí, només aquí, com a mostra del foc galàctic, mentre que la resta és presidida pel to ocre i difús de...

La seva xerrameca va naufragar en la incomprensió general, més pendent del quadre que de les seves paraules. En Gaspar Viladecans era un personatge curiós. Conservava íntegres els cabells i cobria la cara, com a complement, amb un bigoti frondós i una barba retallada amb una exquisidesa mesurada. També portava ulleres. No era ni excessivament alt ni excessivament baix. El que més destacava en la seva persona era l'havà que aguantava amb els dits. Un puro immens que expandia una fumarada ferotge al seu voltant.

A tots els va semblar molt gran, més o menys de quaranta-cinc anys.

—Algú ens pot dir res d'en Picasso? —va preguntar el senyor Marcel·lí, quan es va acabar la dissertació d'en Gaspar Viladecans.

No es va moure ningú.

—Leònides? —va demanar el mestre.

El noi es va moure inquiet. Tanmateix, va afrontar el tema amb valor, sense renunciar als seus coneixements.

—En Pablo Ruiz Picasso va néixer a Màlaga el 1881, però es va formar artísticament a Barcelona, primer, i a París, després. Va ser el creador del cubisme i...

Els germans Puig van tancar els ulls i la Mercè es va encongir d'espatlles mentre feia una mirada a en Poli. L'Elies va comentar:

—M'hi jugo alguna cosa que el senyor Marcel·lí vol un crèdit del banc i està fent sabó a en Leònides perquè el seu pare estigui content.

—... el quadre més famós d'en Picasso és *Guernica*. El va concebre durant la Guerra Civil, quan van bombardejar... —continuava en Leònides.

En Poli es va acostar a la tela, que, curiosament, era protegida per un vidre. Això el va estranyar. Va seguir els detalls de l'obra i es va estar molta estona mirant la firma. Era el més fascinant, la prova indeleble de la genialitat d'uns traços que, si no fos per aquell nom al peu, potser a molts, la majoria, els semblarien d'allò més absurds. Va sentir un gran respecte de sentir-se petit davant de la història, davant d'un dels escassos monuments veritablement significatius del pas de l'home pel món.

En Leònides havia acabat la lliçó i era felicitat pel senyor Marcel·lí i l'amfitrió.

—Per què porta aquest vidre? —va preguntar en Poli.

En Gaspar Viladecans li ho va dir:

—L'hi van posar per a l'últim desplaçament, quan van desfer l'exposició itinerant, com a mesura de protecció. Encara no l'hi hem tret.

En Poli va pensar en l'herència. Aquell dels tres germans que heretés el quadre segurament se l'emportaria a un altre lloc. Per això no treien el vidre.

—Ara anirem a la sala principal per veure les altres coses —va intervenir en Gaspar Viladecans.

Van anar sortint de la biblioteca en ordre i silenci. Tres de les quatre parets eren plenes de dalt a baix de llibres, la majoria dels quals eren molt antics. Els mobles i les prestatgeries eren de fusta noble, brillant, i convertien aquell lloc en un paradís de pau. La porta que comunicava la biblioteca amb la sala principal formava part del conjunt. A la paret frontal, l'escalfapanxes de pedra, amb el Picasso a la part de sobre, quedava emmarcat per dos finestrals tancats amb cristalls de colors, gruixuts i foscos, amb un enreixat collat a la paret mateix. Els únics mobles d'aquell indret de recolliment i lectura eren una taula central, quatre butaques molt còmodes i dos sofàs, estratègicament distribuïts entorn de la taula. Una estora gruixuda completava l'ornament.

Quan l'últim dels alumnes va haver sortit, en Gaspar Viladecans es va treure una clau de la jaqueta i, després de tancar les dues portes, la va posar al pany.

—Amb tant de jove imprudent deixat anar —va dir adreçant-se al senyor Marcel·lí— és millor prevenir que curar. No troba?

La clau va girar un cop dins del pany.

El so que va fer va coincidir amb l'aparició de dos nous personatges. L'un era el doble exacte d'en Gaspar Viladecans. L'altre era una dona, un any o dos més jove que ells, però igualment semblant. L'únic que diferenciava en Fortunat i en Gaspar Viladecans era la pipa que el primer sostenia als llavis, en lloc del puro del segon. Per

no ser menys, la Jacinta Viladecans també tenia un broquet a la boca.

Tres germans amb molts de fums, encara que en aquell moment la pipa d'en Fortunat estigués apagada i al broquet de la Jacinta no hi hagués cap cigarret.

La clau va girar un segon cop dins del pany.

—Què, com va aquesta visita cultural? —va preguntar amb jovialitat en Fortunat Viladecans.

El seu germà Gaspar va retirar la clau del pany i se la va guardar a la butxaca. Ja no somreia.

En alguna part, no lluny, un gos es va posar a bordar, veritable embogit, udolant i clapint sense parar.

Durant uns segons es van sentir coberts per aquest so poc menys que esgarrifador.